

'אליבא דרבי יוסי בן כיפר לא תיבעי לך כיון דאמר ריב"כ טומאה במחזיר גרושתו הוא דכתיבא צרתה כמותה'. התוס' מפרשים שלרבי יוסי בן כיפר הרי היא כערוה לענין יבום ופטורה מן החליצה ומן היבום, והוא הדין לצרתה. ואולם כמה ראשונים סוברים שהייבת חליצה שהרי היא בלאו ולא בכרת, ומ'טומאה' לא למדנו להשוותה לעריות אלא לענין זה שצרתה כמותה, ועל כן צרתה חולצת. ואינה דומה לסוטה שפטורה אף מן החליצה לדברי רב, כי שם יש דרשה מיוחדת לאחר – ולא ליבם (ע' סוטה ה:), ומ'טומאה' למדנו שצרתה כמותה להיפטר אף מן החליצה (עפ"י רמב"ן רשב"א ריטב"א מאירי ועוד. וכ"כ מהרש"א בדעת רש"י. וע' קרני ראם).

ודקאמרת כיון דלדידיה חזיא מאי נפקא ליה מינה – משום דרב יוסף דאמר רב יוסף כאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם'. ואף כופים אותו לחלוץ לפסולה. ואם עבר על דברי המזהירים – מנדים אותו, ואף מלקים אותו אם התרו בו למלקות (עפ"י רמ"ה, מובא בבית יוסף אה"ע קסא).

'כאן שנה רבי: לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם'. פירוש, גם כשאין בשפיכת המים משום 'בל תשחית' כי אין ידוע כלל אם יהא בהם שימוש לאחרים, אם מאן דהו יצטרך להם, אף על פי כן לא ישפוך, כמו כאן – הלא רוב הסיכויים שחלוצה זו תינשא לאדם אחר ולא לכהן, אעפ"כ אל לו לבטל בידים אפשרות זו ולמנעה (עפ"י סוכת דוד).

'אלא אימא או היא או צרתה'. משמע שמותר לחלוץ לכשרה ואינו חייב לחלוץ לפסולה דוקא. וצריך לומר שחולק על רב יוסף שאמר לא ישפוך מי בורו ואחרים צריכים להם (עפ"י חדושי הרשב"א. וע"ע בתשובותיו ח"ד צו פירוש נוסף).

'היא גופא לא קמבעיא לי דאמרינן קל וחומר; במותר לה אסורה באסור לה לא כל שכן'. ואף על פי שלבעלה אינה אסורה אלא ב'לאו', ואם כן הלא גם אסורה ליבם אינו חמור יותר מ'לאו', ומדוע אין אומרים יבוא עשה דיבום וידחה לא תעשה – לא קשה, כי הקל-וחומר נאמר כלפי איסור יבום עצמו ועל זה גופא נאמר הדין שאסורה להתיבם (עפ"י קובץ הערות טו, א).

דף יב

'צרת ממאנת אסורה... גזירה משום צרת בתו ממאנת'. אף על פי שצרת בתו ממאנת אינה אסורה אלא משום גזרה, שנראית כצרת ערוה בשעת נפילה – סובר שמואל שאין זו גזרה לגזרה אלא הכלל גזרה אחת היא, דאי לא הא לא קיימא הא. [ואולם רבין בשם רבי יוחנן שפסק להתיר צרת ממאנת, סובר שגזרה לגזרה היא] (רשב"א, ריטב"א).

'צרת בתו ממאנת'. פרש"י שמיאנה באביה כשהיא יבמה. ואף על פי שאינה ראויה לו כלל ולא נפלה לפניו ליבום ומה מיאון שייך בו? אעפ"כ מפני שעשתה מעשה מיאון בעלמא, מחשיבים אותה כממאנת. ויש מפרשים שהדברים אמורים כשיש לו אחים נוספים ומיאנה באחד מהם (עפ"י ריטב"א. וכדעה השניה הביא בתורי"ד להלן יג. מהירושלמי).

ויש סוברים ששייך ענין מיאון לאחר מיתת הבעל גם במקום שאין יבם, ולפי זה מעיקרא לא קשה מידי (ע' חזו"א קיא – מובא להלן יג.).

(ע"ב) זאלא הא דקתני שנמצאו? – תני שהיו. אף על פי שהסקנו קודם 'דיקא נמי דקתני שנמצאו ולא קתני שהיו, שמע מינה' – פעמים הרבה מצינו בגמרא 'שמע מינה' שאינו עומד למסקנא (רשב"א). ע"ע גדה כה. תוס' יבמות עז סח סע"א; שיטמ"ק ב"ב קלא. יעיר אוזן ש, ד. וע"ע במובא ביוסף דעת ב"ב קכט אודות מקומות שאמרו 'תיבתא' ולמסקנא נפסק הלכה כן.

ז'חכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו משום שנאמר שמר פתאים ה'. פירוש, בדבר שהוא מנהג דרך ארץ ודרך הטבע הוא, אין לחוש חששות רחוקים ואין זה נידון כמכניס עצמו לסכנה אלא יכול לתלות ברחמי שמים (בשם הגר"ח והחזו"א; קובץ שעורים כתובות קלו. וע' בשו"ת בנין ציון קלו – משום שכעת אין סכנה ולענין החשש העתידי הולכים אחר הרוב ואין חוששים לחשש רחוק. ע"ע בשו"ת צמח צדק החדש אה"ע פט).

וכתבו הרבה פוסקים שלא אמרו חכמים אלא בשלש נשים מפני שעל פי רוב אינן מתעברות ויש להן לתלות שמן השמים ירחמו, אבל אשה שנשקפת לה סכנה אם תתעבר ותוליד, וחשש הסכנה ברור – מותר [לפרש"י, בנתינת מוך קודם תשמיש. ולרבנו תם – לאחר תשמיש]. ויש שפקפקו לאסור (ע' בשו"ת רעק"א עא. ואולם שם בס' עב התיר לאחר תשמיש. וע' בספר אור לציון כאן שצדד בדבר ולא הכריע). גם משמע מדברי הרבה מהראשונים שחכמים לא אמרו אלא שמותרות לשמש כדרכן, אבל אין איסור בהנחת מוך בשלש נשים (ע' בראשונים בכתובות לט ובשו"ת הרא"ש כג ובפירושו לנדרים לה. ובשו"ת הרדב"ז ח"ג א"כב (תקצו) הסיק שאם יראות אותן נשים לשמש כדרכן שמא אין להן זכות – מותרות לשמש במוך משום הסכנה. וכן נראה לומר בדעת הריטב"א בכתובות לט – אמרי יושר קלא).

ויש מן הפוסקים שהקלו לסמוך על שיטת רש"י (ועוד ראשונים), להניח מוך קודם תשמיש באותן הנשים שהעיקור סכנה להן (כן פסק מהרש"ל בים של שלמה, וכן בשו"ת חמדת שלמה מו; תורת חסד אה"ע מא"מד).

וכן הורו כמה מהפוסקים האחרונים (ע' בשו"ת צמח צדק פט; אמרי יושר ח"א קלא; אחיעזר ח"א כג וח"ג כד, ה). וצדדו לומר שאף רבנו תם לא אסר אלא בשלש נשים אבל כשיש חשש סכנה ידוע, מודה רבנו תם שמוותר אף קודם תשמיש. [ובאחיעזר (שם בח"ג) התיר אף בהלבשת כיס על האיש, וכן הביא מהגר"א קלאצקי בספרו דבר אליהו, ואולם שאר הפוסקים האחרונים אינם מורים התר באופן זה. ע' שו"ת מהרש"ם ח"ג בהשמטות לאה"ע רסה; דובב מישרים ח"א כ; אורח משפט – מילואים עמ' רנו. וע"ע אגרות משה אה"ע ח"א סוס"י סג וס"י ע' וח"ד סוס"י סז; מנחת שלמה]. וכן פסק חזו"ן איש (אה"ע לו), להתיר שימת מוך קודם תשמיש במקום ספק סכנה. וכן הורה באגרות משה אה"ע ח"א סג-סח. וע"ש בח"ד סז-עד כמה פרטים מעשיים, וכן בשו"ת שבט הלוי ח"ג קעז קעט). ויש שאינם מתירים אלא לאחר תשמיש (עפ"י שו"ת רעק"א עא-עב ע"ש ושו"ת חתם סופר קעב [כן נקטו בדבריהם כמה מהאחרונים. ואולם בחזו"א (לו) כתב שלא דן הגרעק"א במקום סכנה אלא ביולדת בצער]; בינת אדם בית הנשים לו; בנין ציון ח"א קלו; משיב דבר ח"ב פח [ופירש שם אף בדעת רש"י שאין התר קודם תשמיש]; אבני נזר אה"ע פא. וכן חכך בדבר בשו"ת עזרת כהן לה-לו בנתינת מוך קודם תשמיש באשה שעברה ניתוח וכד' וסכנה לה להתעבר).

ז'הא תני רבה בר שמואל אי אתה יכול לומר בחמותו ואם חמותו ואם חמיו שנמצאו אילונית או שמיאנו שכבר ילדו' – משמע מדקדוק הלשון שאין הדבר תלוי בגדלות אלא בלידה, ואף על פי שהיא קטנה וכל כיוצא בה ממאנת, זו כיון שילדה אינה ממאנת, שאם לא כן היה לו לומר 'שכבר גדלו'. ואם תאמר, לכך נקט 'שכבר ילדו' – משום אילונית, לפרש מדוע אי אתה מוצא חמותו אילונית, לכן

אמר טעם אחד הוזה בשניהם, באילונית ובממאנת – יש לומר, לאילונית אין צורך לפרש טעם זה, ועיקרו לא בא אלא לממאנת, ואם כן היה לו לפרש משום גדלות ולא לתלות הדבר בלידה (עפ"י רמב"ן רשב"א וריטב"א). והמאירי כתב שהיה לתנא לשנות 'אי אתה יכול לומר בהן שנמצאו אילוניות – שכבר ילדו, ולא שמייאנו – שכבר גדלו'.

יש סוברים שלפי האמת אין הדיוק הזה קיים, שיש לפרש שכיון שכבר ילדו ודאי גדלו, כי אין הקטנה יולדת. ואולם מסוגיתנו אין נראה כן. ע' רמב"ן ורשב"א בהמשך הסוגיא.

דף יג

'צרה מאי טעמא אסירא, דבמקום ערוה קיימא'. יש מהאחרונים שפירש שנתחדש בכתוב שצרת ערוה כערוה לענין יבום. כלומר אותו סוג פטור שיש בבתו מן היבום, קיים גם בצרת-בתו, וסיבת אסורה משום 'צרת בתו' ולא מטעם 'אשת אח' (עפ"י קובץ הערות סו"ג וס"ו וסק"ג ועוד. וע' בית ישי לז). ויש חולקים על כך ומפרשים [כפשטות לשון רש"י בכמה מקומות] שדין צרת ערוה אינו אלא פטור וממילא אסורה משום אשת אח (ע"ע במצוין לעיל ג: ח).

'והאי תנא סבר נשואין הראשונים מפילים'. ודאי אף לדעה זו אין הזיקה חלה בחיי הבעל אלא בשעה שמת, והיא השעה הקובעת בפועל לענין נפילה ליבום, ולכך אם היו לו בנים ומתו קודם שמת הוא – מתיבמת, אלא שלדעה זו סיבת הנפילה קיימת כבר בנישואין, שהם הגורמים לה להזיק בשעת מיתה. ומשעת נישואין חל עליה דין זיקה אלהבא, אם ימות בלא בנים [הלכך גם אם יש לו בנים בחייו, שייך חלות דין זיקה אם לא יהיו הבנים קיימים אחר כך לכשימות]. וזה שהצרה אסורה לעולם כל שהיה נשוי לערוה עם הצרה שעה אחת – משום שכבר חל עליה שם 'צרת-ערוה' ומעתה אפילו מתה הערוה או נתגרשה עומדת הצרה באסורה כי כבר נקרא עליה שם צרת-ערוה ואין צורך שהערוה תאסור אותה בכל שעה ושעה [שגזרת הכתוב היא שסיבת הפטור של הערוה ישנה גם כן בצרה, והסיבה הזו לא פקעה בגירושי הערוה].

ולמאן דאמר מיתה מפלת, המיתה היא סיבת הנפילה וקודם לכן אין עליה דין זיקה אף לא כלפי להבא, הלכך לא חל עליה בחיי הבעל שם 'צרת ערוה' כלל (עפ"י קובץ הערות ו, ג). סברא אחרת לחלק בין דין צרה לבנים – ע' בזכר יצחק יב ד"ה הן אמנם דמהירושלמי ובס"י עו, ג.

'ותמאן השתא ותתייבם (צרתה)'. אף על פי שהעמדנו משנתנו כאבא שאול שמצות חליצה קודמת למצות יבום ואם כן מדוע נלמדה למאן כדי שתתייבם צרתה? ויש לומר שהקושיא היא מלשון המשנה 'חולצת ולא מתיבמת' שמשמע שאינה יכולה להתיבם, ועל כן שואלים הלא אם תמאן תוכל להתיבם (רשב"א וריטב"א). והמאירי כתב עוד שהעיקר שמצות יבום קודמת ולעיל אמרו בדרך סוגיא. וע"ע בתוס' כאן ולעיל יב. ד"ה אלא).

'ותמאן השתא ותתייבם (צרתה)'. יש לעיין מה שייך בה מיאון, הלא אינה עומדת ליבום לאביה ואין בה זיקה – ומשמע לכאורה שאפשר למאן בנישואי בעלה שמת אף על פי שאין יבם. ואין כן דעת כמה מהראשונים (ע' רמב"ם ומגיד משנה הל' גירושין יא). ואולם לדעת הנמוקי-יוסף בעצם שייך מיאון אף כשאין יבם אלא שאין המיאון הזה מועיל להתירה לקרובים מפני שנראית כאלמנת קרובם מפני שלא מיאנה עד לאחר שמת בעלה (עפ"י חזון איש קיא, ה. ועע"ש בסק"ב).

ג. המחזיר גרושתו לאחר שנישאת לאחר – עובר בלאו. ואם מת בלא בנינים; לרבי יוסי בן כיפר שאמר 'טומאה' כתוב בה (אחרי אשר הטמאה), דינה כערוה ופטורה מן החליצה ומן היבום (תוס'). ולרבנן (שעיקר 'טומאה' בסוטה נאמר ולא במחזיר גרושתו שנישאת) – חולצת ולא מתיבמת (תוס'). ולדברי רב נחמן בר יצחק הסתפק רבי יוחנן בדבר, שמא אף מתיבמת (שהקל-וחומר ד'במותר לה נאסרה באסור לה לא כל שכן' לא אלים במקום מצוה).

דעת הרמב"ן (כאן ולהלן כ.) ועוד ראשונים [דלא כהתוס'], שאפילו לרבי יוסי בן כיפר חולצת, שאינה אלא חייבי לאוין.

לענין צרתה נסתפקו אמוראים (רבי יוחנן; רב יהודה); לפי לשון אחת נסתפקו לרבנן אם מתיבמת או חולצת, אבל לרבי יוסי בן כיפר ודאי פטורה, כעריית. וללשון אחרת הספק הוא לרבי יוסי בן כיפר, שמא נתמעטה צרה מכי תועבה היא – היא תועבה ואין צרתה תועבה הלכך צרתה מתיבמת, או שמא צרתה פטורה מן החליצה (תוס'), אבל לרבנן ודאי מתיבמת. וכן מסר רבין בשם רבי יוחנן (יב:), שצרתה מותרת. להלכה נפסק בשלחן ערוך (קעד, ב) שהמחזיר גרושתו משנישאת [הוא הדין אם נתאסה בלבד. כ"מ בפסקי ריא"ז] ומת, היא חולצת ולא מתיבמת וצרתה חולצת או מתיבמת. עבר היבם ובא עליה, לא נפטרה צרתה בכך (רשב"א; מ"מ; בית שמואל אה"ע קעד סק"ד בית מאיר). וגם היא עצמה לא נפטרה בכך שאין ביאתה כלום הלכך צריכה חליצה (עמודי אור זו, א).

דף יב

יז. א. הממאנת בבעלה או ביבמה – מה דינה ודין צרתה לענין יבום ולענין התר נישואין לקרובי מי שמיאנה בו?
ב. צרת אילונית – מה דינה לענין יבום?
ג. מה דין צרת-בתו ממאנת או צרת-בתו אילונית?

א. קטנה יתומה (או שהשיאה אביה בעבר וכבר יצאה מרשותו) שהשיאה אחיה או אמה – אין קידושה קידושין אלא מדרבנן ויכולה למאן בבעלה. וכשמיאנה עקרה הקידושין למפרע ומותרת לינשא לאחיו ולאביו, וכל שכן צרתה.

מת בעלה ומיאנה ביבם – אסורה לו מגזרה דרבנן שנראית כאשת אחיו לפי שנפלה לפניו ליבום קודם שמיאנה. ומטעם זה אסורה לאביו, שבשעת נפילה נראית ככלתו. וכן צרתה אסורה ליבם – גזרה משום צרת בתו ממאנת, וצריכה חליצה. כן אמר רב לילי בר ממל אמר מר עוקבא אמר שמואל. ואילו רבי יוחנן התיר צרת ממאנת ליבם.

לדברי רבי אושעיא (קו) אין המיאון ביבם מועיל להפקיע הזיקה אלא חייבת לחלוץ, ורק אם עשה בה מאמר מועיל המיאון להפקיע המאמר שאינה צריכה גט אבל חליצה צריכה אף אם מיאנה. ושמואל ועולא חולקים וסוברים שהמיאון מועיל להפקיע הזיקה, ומותרת לכל העולם (מלבד אבי בעלה כנ"ל) ע"י המיאון.

א. בירושלמי אמרו שאם אומרת ליבם אי אפשי לא בנשואיך ולא בנשואי אחיך – הכל מודים שעוקרת הנישואין הראשונים. ואולם תלמודנו חולק על כך וסובר שלר' אושעיא אין מועיל מיאון לזיקת יבום בשום אופן (ראשונים).

ב. מיאנה לאחר שנתבמה, גם כן אסורה לאביו מפני שהיתה נראית ככלתו בשעת נפילה (עפ"י תוס' יג סע"א).

ג. להלכה צרת ממאנת מותרת, כדברי רבי יוחנן (עפ"י רי"ף וש"ר).

ד. יש פוסקים שאם היה יבם אחד ומיאנה בו, עקרה קידושיה הראשונים למפרע ואינה צריכה חליצה, אבל ביותר מיבם אחד לא עקרה במיאונה את הויקה לגמרי ולפיכך צריכה חליצה מן האחר או שתתיבם לו (מובא במאירי בדעת 'גדולי המפרשים').

ה. כשאין יבם, אין שייך למאן לאחר מיתת הבעל בנישואין שהיו ולהתירה בכך לקרובי בעלה (עפ"י מ"מ גירושין יא, יז. וע' גם אור לציון. ואין הדבר מוסכם – ע' חז"א קיא, ב-ג ה). נחלקו החכמים (להלן קז) האם הממאנת ליבם אחד, אסורה על שאר האחים או מותרת. ולהלכה מאנה בזה מותרת בזה, כדברי שמואל.

לדעת הרמב"ם (גירושין יא, יז) הוא הדין לשאר קרובים היא מותרת, מלבד לאביו. והרמב"ן והרשב"א חולקים.

יש מי שכתב לחדש בדעת הרמב"ם [דלא כשאר ראשונים. ע' ריטב"א תו"י ר"ד ובראשונים להלן קז] שהממאנת ליבם מותרת לזה שמיאנה בו (עפ"י אבי עזרי גירושין יא, יז. וע' חז"א קיא, ד).

ב. אמר רב אסי: צרת אילונית – אסורה, לפי שהאילונית אינה בת יבום (אשר תלד) והרי היא אסורה על היבם באיסור אשת אח הלכך גם צרתה נפטרת מן החליצה ומן היבום כדין צרת ערוה. ורבי יוחנן התיר צרת אילונית ליבם, וכן פסק רבא להלכה, שלא אסרה תורה אלא צרת ערוה במקום מצוה וזו צרת ערוה שלא במקום מצוה. [לפי אפשרות אחת בגמרא (טו.), נחלקו בדבר תנאים. וכן נאמרו שתי לשונות בגמרא (כ.) בדקדוק לשון המשנה, אם כרב אסי או שלא כרב אסי].

וכן הלכה (רמב"ם יבום ו, כא, ר"ף, ר"ד, רשב"א [ותמה על רש"י בראש המסכת שפירש משום מקח טעות]; אה"ע קעג, ט).

וכל זה כשאחיו הכיר באשתו שהיא אילונית, אבל לא הכיר בה הרי זה מקח טעות וצרתה מתיבמת. לדברי רבי אברהם מבורגיייל, אם נמצאה אילונית לאחר מיתת האח – שמא אילו ידע לא היה מקפיד הלכך אינה מתיבמת. והתוס' (ב:) חלקו והביאו מהתוספתא שאף אם נמצאה לאחר מיתה – צרתה מתיבמת. והובאו שתי הדעות בפוסקים, האם איילונית שנתקדשה ולא הכיר בה צריכה גט מדרבנן [והיא או צרתה חולצת ולא מתיבמת] או אין צריכה גט [וצרתה מתיבמת] (ע' שו"ע אה"ע מד, ד; בית שמואל קעג סק"ח).

ג. בתו שמיאנה בבעלה – צרתה מתיבמת לו, וכל שיכולה למאן ולא מיאנה – צרתה חולצת ולא מתיבמת. מיאנה הבת ביבם (- אביה) – צרתה חולצת ולא מתיבמת, שמשעת נפילה נראית כצרת בתו (ואפילו רבי יוחנן שהתיר צרת ממאנת, בצרת בתו ממאנת מודה. רשב"א).

יש מפרשים שאין שייך מיאון לאביה שהרי אינה זקוקה לו כלל, אלא מדובר כשיש אחים נוספים ומיאנה באחד מהם (מובא בריטב"א; תורי"ד יג. עפ"י דברי ר"א בירושלמי).

צרת בתו אילונית, אם לא הכיר בה בעלה שהיא אילונית הרי זה מקח טעות וצרתה מתיבמת. ואם הכיר בה (או שקיבלה על עצמו); לדברי רב אסי אסורה ליבם, ואפילו חליצה אינה צריכה (כדין שאר צרות-ערוה). ולרבא מותרת שסובר כיון שאילונית אינה בת יבום, הרי זו צרת ערוה שלא במקום מצוה. רש"י.

הלכה כרבא (רמב"ם יבום ו, כא; שו"ת הרשב"א ח"ד צז; ריא"ו; אה"ע קעג, ט).

יח. א. אלו נשים משמשות במוך?

ב. האם קטנה יכולה להתעבר ולילד?

ג. האם יכולה אשה למאן לאחר שילדה?

א. תני רב ביבי, שלש נשים משמשות במוך (חובה, משום סכנה. רשב"א וריטב"א); קטנה – שמא תתעבר ושמא תמות. מעוברת – שמא תעשה עוברת סנדל. מניקה – שמא תגמול בנה (מחלב) וימות. ואיזוהי קטנה – בשנתה ה"ב, פחות מיכן ויתר על כן משמשת כדרכה והולכת. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו משום שנאמר שמר פתאים ה'.

א. לפרש"י, שלש נשים נותנות מוך בשעת תשמיש. ולרבנו תם אין התר בדבר משום שהוא כמטיל זרע על העצים ועל האבנים (תוס' ותורא"ש כאן בדעת ר"ת, וכן נקטו רעק"א וחת"ס ועוד. ויש סוברים להתיר בשלש נשים אף לר"ת וצדדו אף בשאר נשים. עפ"י תורת חסד אה"ע מד; דברי יששכר קלח), אלא מדובר שנותנות מוך לאחר תשמיש, ובאופן זה נראה שאין איסור לאשה משום השחתת זרע, ואותן שלש נשים צריכות ליתן מוך משום סכנה.

התוס' ותורא"ש נקטו שלדעת רבנו תם מותר לשאר נשים הראויות לילד, ליתן מוך לאחר תשמיש כדי שלא תתעברנה, שאינן מוזהרות על השחתת זרע מפני שאינן מצוות על פריה ורביה. ויש חולקים (עריטב"א. וכן ע' בשו"ת רעק"א (עא) בשם רמב"ן רא"ה ועוד. ובשו"ת אבני נזר (עט-פא) נקט לעיקר כדעה ראשונה, ודחה ראיות הגרעק"א משאר ראשונים. וע' בשו"ת הרדב"ז ח"ג א'כב). יש שפירשו [אף בדעת רש"י] שלא נחלקו חכמים אלא לענין החיוב ליתן מוך, אבל הכל מודים שרשאות אותן שלש נשים ליתן מוך [ואף קודם תשמיש] (עפ"י ריטב"א; שיטמ"ק כתובות לט; יש"ש; שו"ת הרדב"ז ח"ג א'כב (תקצו). וכן תמך בשו"ת אחיעזר ח"א כג,ב. ואין כן דעת הר"ד ועוד). ויש אומרים לפי דעה זו שאפילו שאר נשים רשאות לעשות כן (ע' יש"ש כאן; חו"א אה"ע לו; תורת חסד אה"ע מד). ויש חולקים (עפ"י שו"ת הרדב"ז ח"א א'כב. וע' שו"ת רעק"א עא).

מאידך יש מי שפרש בדעת רש"י שנותנת המוך לאחר תשמיש ולא קודם (עפ"י משיב דבר. והראשונים והאחרונים לא פרשו כן).

ונחלקו הפוסקים בהכרעת ההלכה אם כרש"י או כרבנו תם.

ב. מה שאמר רבי מאיר, לאחר הזמן הזה משמשת כדרכה והולכת – דוקא כשהביאה סימנים, אבל לא הביאה קטנה היא וסכנה היא לה וצריכה לשמש במוך (רשב"א וריטב"א).

ג. הלכה כחכמים (רי"ד; מאירי; שו"ת הרדב"ז ח"ג א'כב). והרמב"ם והטשו"ע השמיטו הדין.

ד. יש אומרים שלא נחלקו חכמים אלא בשלש נשים אלו, אבל כל שיש חשש סכנה קרוב, מודים חכמים לרבי מאיר.

ה. קטנה שידוע שאינה מתעברת כל עיקר, אינה אסורה לשמש במוך (עפ"י רשב"א וריטב"א. והקשו לפי"ז על פרש"י 'רשאות' הלא גם קודם הזמן הזה רשאות. ומשמע לכאורה שלדעתם אף במוך בשעת תשמיש מותר באופן זה). ויש חולקים (עפ"י שו"ת הרדב"ז ח"ג א'כב).

ב. הסיקו שקטנה אינה יכולה לילד ולד של קיימא, ואם ילדה והיא וולדה חיים – הרי הוברר שהיא גדולה, אפילו היא פחותה מ"ב ולא הביאה סימנים (רב ספרא, כפירוש רוב הראשונים), או תולים שהביאה סימנים מקודם לכן. ואפילו לא נמצאו – תולים שנשרו בגלל צער הלידה (רב זביד).

א. התוס' פרשו שלפי רב זביד לעתים יכול להיות שתוליד אף אם לא הביאה סימנים ודינה כקטנה, אלא שברוב פעמים תולים שהביאה סימנים מקודם לכן ואי אפשר לעמוד על הדבר

ע"י בדיקה. ולפי זה חוששים לחומרא שמא לא הביאה סימנים, ואם מת בעלה בלא בנים אינה חולצת (ע"ש וברא"ש ובמאירי. ובית שמואל נקט כן אפילו לאחר י"ב קודם הבאת סימנים. וי"ח). ויש סוברים שאף לקולא מניחים שכבר הביאה סימנים ונשרו (עפ"י פסקי הלכות יד דוד ב, יג בדעת כמה ראשונים).
 ב. לפרש"י, רב זביד הולך בשיטה האומרת 'תוך הזמן כלאחר הזמן' – כלומר שהבאת שערות קודם י"ב נחשבת סימן [ואין אנו נוקטים כן להלכה]. והתוס' ועוד ראשונים כתבו שאפשר שרב זביד סובר בעלמא כהלכה, ששערות תוך י"ב שומא בעלמא הן, וכאן עדיף משום הלידה.
 ג. התוס' (ואור זרוע, הובא ברמ"א קנה, יב) מפרשים שלרב ספרא בנים הרי הם כסימנים משעת העיבור. ויש סוברים רק משעת לידה ואילך (ע' מגיד משנה אישות ב, ט בדעת הרמב"ם; אור לציון בדעת רש"י. וע"ע מאירי). וכן נחלקו כשילדה וולד מת, האם לידה זו כסימנים אם לאו (עניות' וק"נ ב"ש ופתחי תשובה אה"ע שם).

ד. ברמב"ם (אישות ב, ט) משמע שפחות מבן י"ב אי אפשר שתלד כלל ורק אחר י"ב שנה יכולה לילד, ואפילו לא הביאה סימני גדלות, בנים הרי הם כסימנים. ויש מפרשים בדבריו שיכולה לילד קודם אלא שאין דינה כגדולה רק מ"ב. ויש לפרש שרב ספרא דיבר לאחר י"ב, או אף קודם י"ב אלא שסובר גם בהבאת סימנים תוך הזמן כלאחר הזמן אבל אין הלכה כן (ערמב"ן ומ"מ. ואפשר שלא גרס 'אלא לעולם שמא תתעבר ושמא תמות'. ערמב"ן ומאירי. והרשב"א פירש בלא שינוי הגירסה).

ה. להלכה נחלקו הראשונים האם הלכה כרב ספרא והיולדת הריהי גדולה ודאי [אחר י"ב (רמב"ם) או אפילו קודם י"ב (רמ"א קסט, יא)]. ויש פוסקים כרב זביד ולחומרא חוששים שמא לא הביאה סימנים אעפ"י שילדה (ע' בית שמואל קנה סקי"ח קסט סקי"א בדעת רי"ף ורא"ש).

ג. במשנתנו שנינו שאי אפשר לחמותו שתהא ממאנת שהרי כבר ילדה (כדתני רבה בר שמואל). ופירש רב ספרא, מפני שבנים הרי הם כסימני גדלות. ויש אומרים שעדיפים מסימנים, שאפילו לרבי יהודה שאמר יכולה למאן עד שירבה החשור – כאן אי אפשר, ורב זביד פירש שתולים שהביאה סימנים מקודם לכן. כאמור לעיל, לפהתוס' יתכן ולעתים תתעבר ותלד קודם הבאת סימנים והרי היא קטנה לרב זביד, אך תמיד חוששים שמא הביאה סימנים ונשרו הלכך אי אפשר לה למאן. ויש מצדדים שיש אפשרות לבדקה יפה יפה עד שתלד ואם לא הביאה סימנים וילדה, יכולה למאן [לרב זביד]. והראשונים דחו דעה זו (ערמב"ן ורשב"א).

דף יג

ט. א. מי שמת אחיו ונפלה אשתו ליבום, ומקודם לכן היה אחיו נשוי לבתו של היבם וכד' – מה דין יבום במקרה זה?

ב. אלו הן שש עריות חמורות שצרותיהן מותרות לעולם?

א. במשנה שנינו שכל שבשעת מיתת האח לא היה נשוי לקרובת היבם, אפילו היה נשוי לה מקודם לכן וגרשה – צרתה מתיבמת. ואולם יש דעה אחרת, שכל שהיו נשואות יחדיו הערוה וצרתה, אפילו נתגרשה הערוה אח"כ – צרתה אינה מתיבמת. תנא זה סובר נישואין מפילים ליבום, וכיון שבזמן נישואין היתה זו צרת ערוה, שוב נאסרה על אחיו לעולם.

הלכה כמשנתנו. ולדעת בעל המאור נישואין מפילים.